

“TUTSAK ŞİİRLER” ÜZERİNE

İrem HATIL*

Grafiker yayınları tarafından 2019 yılı Haziran ayında yayımlanan ve yazarı Alsu Kamalievaa olan eser; giriş, değerlendirme, kaynaklar ve ekler dışında “Tutsak Şiirler” başlığı altında Musa Celil’in doksan dört şiiri ele alan bölümden oluşmaktadır. Bu şiirlerin her biri Kamalievaa tarafından şiirin kendine has metoduyla tahlil edilmiş ve şiirlerde öne çıkan özellikler üzerinden açıklamalara gidilmiştir. Şiirlerde konular çok çeşitli olmasa da farklı konulara rastlanmaktadır. Bu yüzden, bir şiire hâkim olan duygular ve kavramlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bir başka deyişle bu çalışma için metin çalışması da denebilir; çünkü metin olan şiirlere bağlı kalarak yapılan tahliller söz konusudur.

Giriş bölümünde, Musa Celil’in hayatından ve eserlerinden söz edilmektedir. Musa Celil, 15 Şubat 1906 yılında Orenburg vilayeti Mustafa köyünde doğar. Ömrünü hapislerde ve sürgünlerde geçiren Musa Celil, askerde başına gelen olay yüzünden Nazi esiri olur. Askerden önce edebiyat fakültesinde okuyan Musa Celil, 13 yaşında basılan ilk şiiriyle beraber birçok konuda yazdığı şiirleri o yaşından itibaren basında çıkmaya ve yayılmaya başlar. Daha 33 yaşındayken Tataristan Yazarlar Birliği başkanı seçilir. Böyle genç yaşta bu göreve layık görülmesi, onun yazarlıkta ne kadar başarılı ve ileri olduğunun da bir göstergesidir aslında. Askerde de kuzey-batı cephesinde çıkarılan bir gazetenin askeri muhabiri olarak görevlendirilir. 1942’de Novgorod yakınlarında devam eden savaşa katılır ve bu savaş esnasında içinde bulunduğu araba bir mayının üzerinden geçince patlama meydana gelir. Bu patlamada kendisi ağır yaralanır ve bu haliyle Nazilere esir düşer. Bu noktadan sonra hayatının esirlik dönemi başlar ve ölümüne kadar esirlik, hapis, işkence hayatı son bulmaz. O dönemde Stalin, askerlerine esir düşmemelerini, esir düşeceklerine ölün daha iyi demiştir. Musa Celil ise esir düşmüş hem de Nazilerin kurmuş olduğu lejyon birliklerinden birine katılmayı kabul etmiştir. Kabul etmesinin ardından bu haber Naziler tarafından ülkesine gönderilmiştir. O dönemde bu hareketler, Musa Celil’in halkı tarafından “vatan haini” olarak damgalanmasına sebep olmuştur. Aslında Musa Celil, bu birliklere katılarak onun gibi düşünenlerle bir olup kurtulmayı ve kendi ülkesinin tarafına geçip Nazilerle savaşmayı planlamıştır; ancak bu hiçbir zaman mümkün olmamıştır. Planları açığa çıkınca kendisiyle beraber arkadaşları idam edilmiştir. Musa Celil hayatını sefalet, açlık ve işkence içinde hapisanelerde ve sürgünlerde geçirmiştir. Bu süre

* Doktora Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı.

boyunca birçok şiir yazmıştır. Bu şiirleri Moabit defterleri adı altında toplanmıştır. Musa Celil'e ait elde iki adet şiir defteri bulunmaktadır. Üçüncü defterin de olduğu söylenmiştir; ancak elde sadece bu deftere ait olduğu iddia edilen bir şiir vardır. Onun haricinde üçüncü deftere ulaşamamıştır. Musa Celil, şiirlerinde halkı etkileyen bir dil ve üslup kullanmıştır ve yine şiirleri içerik yönünden de yaşadıklarını anlatması, vatanına kendini hain olmadığını göstermeye çalışmasıyla oldukça vurucudur.

Tutsak şiirler başlığı altındakilerden son şiir, kayıp olan üçüncü deftere ait olan şiirdir. Diğerleri ise Moabit defterleri şiirleridir. Bu şiirlerin çoğu, siyasi, ideolojik ve politik içeriklidir. Bunlara gösterilebilecek konular ise; vatan sevgisi, vatana özlem, vatana hasretlik, kahramanlık, Nazilerden gördüğü zulümler, esirlik, hapishane ve sürgünler, idamdır. Musa Celil ayrıca mizah içerikli şiirler de yazmıştır. Çünkü Musa Celil'in muzip bir yönü vardır. Zeki bir insan olduğu bu mizah içerikli şiirlerle verdiği/verebildiği mesajlardan da anlaşılabilir. Musa Celil'in aşk ve tabiat konulu şiirleri de bulunmaktadır. Bu şekilde değerlendirildiğinde şiirlerinde üç ana konu vardır denilebilir: Siyasi/politik, mizahi ve aşk, sevgi ve tabiat. Musa Celil'in dilinden bahsedilecek olursa; canlı ve güncel, halk tarafından anlaşılır bir dildir. Şiirlerinde kullandığı kelimelerden dile hâkim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Musa Celil hissetlerini, duygularını ya da anlatmak istediklerini çok iyi ifade edebildiğinden şiirleri vurucudur ve etki bırakmıştır.

Genel olarak şiir kavramı için düşünüldüğünde bir şiirde şairin ne söylediğinden çok neyi nasıl söylediği daha önemlidir; çünkü söylenen şey -bir insan için önemli ya da önemsiz olsun- söylenme şekliyle büyük bir etki yaratabilir ya da hiç yaratmayabilir. İşte Musa Celil'in de bu özelliği oldukça kuvvetlidir. Aslında şiirleri konu olarak benzer şeyler etrafında dönse de onun anlatış, söyleyiş şekli, okuyucuya bunu hissettirebilse, şiirlerini yazarken kendi hissettiği duyguları okuyucuya iletebilmesi, geçirebilmesi onun şairliğinin ne kadar güçlü olduğunun bir göstergesidir.

Sonuç olarak, Musa Celil kısacık hayatına -38 yıl- kendi milleti ve dünya edebiyatı için çok değerli şiirler sığdırmayı başarmıştır. Bu şiirleri, yazarlığı ve yaşanmışlıkları Tatar edebiyatı için oldukça önemlidir. Tatar şiirlerini dünyaya tanıtan şairlerden biri olmuştur. Şiirleri çok sayıda dile çevrilmiştir. Kendi ülkesine de şiirleri çok zor şekillerde geri dönmüştür. Aslında tam bir vatansever ve tam anlamıyla bir Bolşevik olduğu belli olmasına rağmen onun kendi ülkesinde vatan hainliğinden aklanması ölümünden sonra olmuştur ve değeri bu zamandan sonra bilinmiştir. Musa Celil'e dönemin en önemli ödülü olan Lenin ödülü ve Sovyetler Birliği Kahramanı unvanı verilmiştir. Alsu Kamalievâ tarafından yapılan bu çalışma vasıtasıyla Musa Celil ve onun eserleri Türk edebiyatına tanıtılmış ve çevirilerle kazandırılmıştır.